

Аналіз результатів емпіричного дослідження інтернет-залежності підлітків та юнаків

О.В. Камінська. Аналіз результатів емпіричного дослідження інтернет-залежності підлітків та юнаків. У статті аналізуються результати, отримані в процесі визначення інтернет-залежності підлітків та юнаків за рахунок опитування їх батьків. Визначено відмінності в отриманих показниках в залежності від статі, віку, місця проживання, рівня освіти, стажу роботи в інтернеті. Встановлено специфічні особливості прояву інтернет-залежності, її вплив на розвиток молодого людини, зокрема на адаптованість, соціалізованість, комунікабельність, успішність навчальної діяльності, взаємодію з близькими людьми та друзями.

Ключові слова: інтернет-залежність, адикт, адитивна поведінка, особистісні деформації, дезадаптація, конфліктність, ізолюваність, комплекс неповноцінності.

О.В. Каминская. Анализ результатов эмпирического исследования интернет-зависимости подростков и юношей. В статье анализируются результаты, полученные в процессе определения интернет-зависимости подростков и юношей за счет опроса их родителей. Определены различия в полученных показателях в зависимости от пола, возраста, места жительства, уровня образования, стажа работы в интернете. Установлены специфические особенности проявления интернет-зависимости, ее влияние на развитие молодого человека, в частности на адаптированность, социализированность, коммуникабельность, успешность учебной деятельности, взаимодействие с близкими людьми и друзьями.

Ключевые слова: интернет-зависимость, аддикт, аддитивное поведение, личностные деформации, дезадаптация, конфликтность, изолированность, комплекс неполноценности.

Постановка проблеми. Інтернет-залежність сьогодні є актуальною проблемою, оскільки збільшується кількість осіб з проявами адиктивної поведінки при роботі в інтернеті, що зумовлюють зниження рівня життя та деструктивно впливають на розвиток особистості. При цьому часто під вплив віртуального середовища як адиктивного агента попадають саме підлітки та юнаки, які не мають особистісних ресурсів для протистояння його дії, що призводить до втрати зв'язку з реальністю та нега-

тивних наслідків у всіх сферах життя особистості. Отже, постає потреба у вчасній діагностиці проявів інтернет-залежності або ж схильності до її появи, одним з шляхів якої є опитування батьків дітей підліткового та юнацького віку, які, відповідаючи на питання анкети, визначають, в якій мірі їхній дитині притаманні ознаки залежності від інтернету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні особливості інтернет-залежних осіб досліджувалися багатьма вченими. Так, при порівнянні впливу інтернет-залежності на осіб різного віку Х. Турецька встановила певні закономірності. У досліджуваних із підгрупи ранньої дорослості виявлено нижчі показники за рівнем самоповаги, порівняно із юнаками, та загальної самооцінки, порівняно з середньою дорослістю. Показники чіткості «Я-концепції» зростають у підгрупі середньої дорослості, порівняно із юнаками. Причому, найнижчим рівнем чіткості «Я-концепції» характеризується підгрупа ранньої дорослості. На всіх вікових етапах є суттєва відмінність у показниках самоствавлення у несхильних та схильних до інтернет-залежності осіб – в останніх вони перебувають на стабільно нижчому рівні. Найбільш виражені відмінності між групами виявлено на етапі ранньої дорослості, коли у групі схильних до інтернет-залежності простежується зниження, а в несхильних – підвищення практично за усіма показниками самоствавлення. Отже, особливості самоствавлення користувачів інтернету на етапі ранньої дорослості, коли відбувається перехід до самостійного життя, належать до значимих передумов схильності чи несхильності особистості до розвитку інтернет-залежності. У користувачів із високими показниками у сфері самоствавлення відсутні тенденції до інтернет-залежності, тоді як у користувачів із суттєвим зниженням показників самоприйняття, самоповаги та самоінтересу виявляється значна схильність до інтернет-залежності [3].

В. Посохова, досліджуючи особливості життєвого планування інтернет-залежної молоді, дійшла висновку, що у схильних до інтернет-адикції молодих людей спостерігається фактичний брак тенденції до планування власного майбутнього. Через надмірну захопленість інтернетом особистість втрачає контроль над процесами, що відбуваються, виникає, так зване, розмивання кордонів віртуального і реального світів. Має місце фактичне виключення з планів таких сфер життя людини, як інтимно-особистісні стосунки і професійна спрямованість [2, с.156].

Н.Н. Алексеєнко виділив специфічні детермінанти, що сприяють формуванню інтернет-адикції серед молоді, а саме:

ідентифікація – молоді люди намагаються визначити своє місце в оточуючому світі; *інтимність і приналежність* – дорослішаючи, людина знайомиться з різними аспектами інтимних відносин з особами протилежної статі, шукає друзів і компанію для того, щоб відчувати себе частиною групи, при цьому інтернет допомагає знайти величезну кількість людей і груп за інтересами; *сепарація від батьків і родини* – молода людина бажає відділитися від батьків, для того щоб самій будувати відносини з людьми, прагне бути незалежною і робити те, чого хоче, при цьому інтернет надає їй для цього унікальну можливість; *рятування від фрустрації* – цей період життя є складним, проходить під тиском навчального закладу, родини й друзів, що викликає необхідність звільнитися від фрустрації в кіберпросторі [1].

При цьому інтернет стає тією сферою, де молода людина почуває себе дорослою, самостійною та значущою. Мережа стає тим середовищем, де людина може усамітнитися, обговорити свої інтереси та проблеми з однолітками, при бажанні зберігаючи анонімність. Саме, перебуваючи в інтернеті, молода людина почуває себе комфортно та впевнено, може задовольнити свої приховані бажання та не контролюється дорослими.

Не дивлячись на вже проведені дослідження, інтернет-залежність залишається недостатньо вивченою, про що свідчить тенденція до подальшого її поширення. Не в повній мірі проаналізовані фактори, що впливають на процес її появи та спонукають до швидкого розвитку. У зв'язку з цим ми організували дослідження цього виду адикції за рахунок проведення анкетування серед батьків підлітків та юнаків з метою виявлення відхилень у їхній поведінці, які свідчили би про наявність інтернет-залежності.

Відповідно, метою статті є визначення ступеня інтернет-залежності підлітків та юнаків на основі анкетування їх батьків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того, щоб отримати інформацію про розвиток в особистості інтернет-залежності, ми поряд з іншими методами та методиками використовували авторську анкету, спрямовану на опитування батьків підлітків та юнаків. Були опитані батьки опитантів старшого підліткового, раннього юнацького та юнацького віку.

Узагальнені результати представлені в таблиці 1.

При аналізі узагальнених показників, отриманих через анкетування батьків, помітно, що 6,7% осіб мають ознаки залежності, які впадають в очі та змушують батьків хвилюватися за своїх дітей, оскільки спостерігаються такі ознаки їх поведінки,

як надмірна захопленість інтернетом, нездатність відволіктися для виконання своїх обов'язків чи навіть спілкування з друзями. Батьки відмічають, що в їхніх дітей знизилась успішність навчання, яке поступово втрачає для особистості свою значущість, оскільки їй важко відірватися від перебування в інтернеті. Батьки також помічають, що при їх спробах переключити увагу дитини на інший вид діяльності вона стає агресивною, проявляє роздратування та ворожість. Відмічається загострення стосунків з дітьми, що в ході розвитку залежності втратили свою конструктивність. Батьки стверджують, що їх діти стали більш замкнутими, важко йдуть на контакт та поступово втрачають зв'язок із реальністю.

Таблиця 1

Рівень сформованості адикції з урахуванням статі опитаних за анкетною, спрямованою на дослідження інтернет-залежності, за допомогою опитування батьків (%)

Рівні Респонденти	Залежність	Граничні показники	Відсутність залежності
Всі респонденти	6,7	17,4	76
хлопці	7,3	18,5	74,2
дівчата	5,8	16,2	78

Граничні показники спостерігаються в 17,4% осіб. Батьки стверджують, що їх діти проводять в інтернеті весь свій вільний час, нехтуючи відпочинком та спілкуванням з друзями, оскільки саме в мережі почувають себе найбільш комфортно. Їх захопленість інтернетом призводить до зміни стилю життя. Якщо раніше вони багато гуляли, цікавилися різними речами та мали достатньо широке коло інтересів, то тепер найцікавішою діяльністю для дітей є перебування в інтернеті.

Відсутність ознак залежності притаманна 76% осіб, які, на думку, батьків проводять в інтернеті небагато часу, використовуючи його частіше для навчання, ніж для розваги, комп'ютерних ігор чи перебування в соціальних мережах. Батьки стверджують, що їх діти проявляють соціальну активність, мають друзів та люблять проводити з ними час, тобто не страждають від ізоляваності та наявності комплексів, які могли б їх підштовхнути до глибокого занурення у віртуальну реальність.

При порівнянні показників батьків хлопців та дівчат не було виявлено гендерних відмінностей. Ознаки залежності помічають батьки 7,3% хлопців та 5,8% дівчат. Вони стверджують, що їх діти втратили здатність до соціальної адаптації та взаємодії з ото-

чуючими людьми через спрямованість у віртуальну реальність. Вони постійно говорять про те, що відбувається в інтернеті, тоді як інші теми їх не цікавлять. Втрачається здатність ефективно засвоювати навчальний матеріал, оскільки думки особистості спрямовані в сферу інтернету, що призводить до невстигання та низьких оцінок. Однак цей факт залишає особистість байдужою, а вмовляння батьків зайнятись навчанням викликають тільки агресію.

Граничні показники були відзначені батьками 18,5% хлопців та 16,2% дівчат. Вони стверджують, що їх діти почали більше часу проводити в інтернеті, а відсутність підключення викликає в них роздратування та зниження настрою, вони не знають, чим зайнятися, починають менше цікавитися тим, що приносило задоволення раніше.

На відсутність залежності вказують батьки 74,2% хлопців та 78% дівчат. Вони вважають, що їх діти не захоплюються інтернетом, використовують його час від часу, та не надають цій діяльності особливого значення, оскільки мають багато інших обов'язків та не мають часу на такі «дурниці».

Порівняння показників батьків з урахуванням віку їх дітей представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Рівень сформованості адикції з урахуванням віку опитантів за анкетною, спрямованою на дослідження інтернет-залежності, за допомогою опитування батьків (%)

Рівні Респонденти	Залежність	Граничні показники	Відсутність залежності
Старший підлітковий вік	9,3	22,3	68,4
Ранній юнацький вік	6,4	17,5	76
Юнацький вік	4,6	12,7	82,7

Аналізуючи отримані дані ми помітили, що ознаки залежності в більшій мірі виділяються батьками дітей старшого підліткового віку (9,3%), тоді як інші показники дещо нижчі. Батьки стверджують, що їх діти в значній мірі змінилися відтоді як захопились інтернетом, при чому зміни відбувалися поступово, аж поки не призвели до погіршення життя дитини, що проявляється у втраті зв'язків із друзями та знайомими, зміні характеру в сторону підвищення дратівливості та агресивності, емоційної неврівноваженості та неадекватності поведінки, значного зниження успішності навчання. При цьому, спроби відключення

інтернету, ініційовані батьками, призводили до виникнення в їх дитини депресії, або ж викликали втечі з дому, агресивну та непередбачувану поведінку.

На граничні показники також частіше вказують батьки дітей старшого підліткового віку (22,3%). Вони помічають, що їх дитина втратила інтерес до того, що їй цікавило раніше, менше уваги стала приділяти навчанню та спілкуванню з друзями, з неохотою відволікається від діяльності в інтернеті для виконання своїх обов'язків за проханням батьків, ніколи сама не виходить з інтернету без їх вказівки.

Про відсутність залежності свідчать 82,7% батьків юнаків, тоді як інші показники дещо нижчі. Вони стверджують, що діяльність в інтернеті ніяк не впливає на їх дітей, що вони зберігають свою активність та життєрадісність, підтримують зв'язки з друзями та знайомими, приділяють достатньо уваги навчанню тощо.

При подальшому аналізі порівнювалися показники батьків дітей в залежності від місця їх проживання, які представлені в таблиці 3.

Таблиця 3

Рівень сформованості адикції з урахуванням місця проживання опитаних за анкетною, спрямованою на дослідження інтернет-залежності, за допомогою опитування батьків (%)

Рівні	Залежність	Граничні показники	Відсутність залежності
Респонденти			
Обласний центр	10,5	24,3	65,2
Місто обласного підпорядкування	8,7	19,6	71,7
Селище міського типу	5,4	16,3	78,3
Село	1,6	10,5	88

Ознаки залежності в більшій мірі були помічені батьками дітей, які живуть в обласних центрах (10,5%), що пов'язано зі значною розповсюдженістю інтернет-технологій у великих містах, що зробило їх важливою частиною життя їх мешканців. Батьки вказують на те, що для їхніх дітей перебування в мережі стало важливішим, ніж «живе» спілкування, вони витрачають на інтернет весь свій час, часто знаходяться там уночі, коли їх ніхто не контролює, що призводить до фізичного та психічного виснаження, підвищення дратівливості та емоційної нестабільності, втрати здатності зосереджуватися на чомусь іншому.

На наявність граничних показників також в більшій мірі вказують батьки, які разом з дітьми проживають в обласних цен-

трах (24,3%). Вони стверджують, що їх діти проводять в інтернеті багато часу, що заважає їм зосередитися на навчанні та виконувати свої обов'язки. Також вони помічають, що їхні діти стали більш закритими для спілкування з однолітками, однак багато уваги приділяють взаємодії з віртуальними друзями, стверджуючи, що такі контакти приємніші.

На відсутність ознак залежності вказують переважно батьки дітей, що проживають в селах (88%), які вважають, що інтернет не займає важливого місця в житті їх дитини, вона не проявляє по відношенню до такої діяльності особливої цікавості та легко обходиться без нього.

Порівняння даних, отриманих з урахуванням рівня освіти дітей, представлено в таблиці 4.

Таблиця 4

Рівень сформованості адикції з урахуванням рівня освіти опитантів за анкетною, спрямованою на дослідження інтернет-залежності, за допомогою опитування батьків (%)

Рівні Респонденти	Залежність	Пограничні показники	Відсутність залежності
неповна середня освіта	9,3	20,3	70,4
повна середня освіта	6,4	17,5	76
неповна вища освіта	4,2	14,6	81,2

Ознаки залежності в поведінці своїх дітей з неповною середньою освітою помічають 9,3% батьків, пояснюючи це їх незрілістю та неготовністю заперечувати дії інтернету як адиктивного агента. Батьки вважають, що захопленість інтернетом сьогодні є «модною», оскільки широко поширена в середовищі однолітків їх дітей, що і підштовхує їх проводити в мережі час спочатку «за компанію», а потім інтернет починає захоплювати особистість сам по собі, викликаючи залежність.

Граничні ознаки помічають 20,3% батьків, діти яких мають неповну середню освіту, тоді як інші показники дещо нижчі. Вони відзначають надмірну зацікавленість їх дітей такими видами діяльності в інтернеті, як комп'ютерні ігри та перебування в соціальних мережах, яким приділяється практично весь вільний час дитини, особливо якщо батьки не здатні її проконтролювати та обмежити доступ до інтернету. Знову ж таки, при спробах це зробити діти проявляють ворожість, стають роздратованими та не розуміють позицію батьків, намагаючись підключитися до інтернету з мобільних телефонів, при перебуванні в гостях у друзів чи відвідуючи інтернет-клуби.

На відсутність залежності вказують в більшій мірі батьки юнаків з неповною вищою освітою (81,2%), які вважають, що їх діти вміють регулювати час, що проводиться в інтернеті, не доводять себе до виснаження, перебуваючи в мережі, використовують інтернет частіше для навчання, аніж для інших цілей.

Порівняння отриманих даних з урахуванням досвіду використання інтернету представлено в таблиці 5.

Таблиця 5

Рівень сформованості адикції з урахуванням стажу роботи опитаних в інтернеті за анкетною, спрямованою на дослідження інтернет-залежності, за допомогою опитування батьків (%)

Респонденти \ Рівні	Залежність	Граничні показники	Відсутність залежності
До року	6,4	17,3	76,3
1-5 років	9,3	22,5	68,2
Більше 5 років	4,2	12,7	83

Ознаки залежності переважно були помічені батьками, діти яких користуються інтернетом від одного до п'яти років (9,3%), що проявляється в наявності нав'язливих думок про інтернет та прагненні перебувати в ньому якнайдовше, тоді як всі інші сфери життя особистості відсуваються на задній план та перестають бути для неї значущими. Батьки стверджують, що їхні діти стали дратівливими і виснаженими, та пов'язують це зі зловживанням перебування в інтернеті, оскільки вони не залишають собі часу для відпочинку, намагаючись кожен вільну хвилину проводити в мережі. Втрачається також самоконтроль над поведінкою, що проявляється в тому, що дитина заходить до інтернету, щоб перевірити пошту, а залишається там упродовж кількох годин. На думку батьків, все це негативно впливає на життя їхньої дитини та викликає зміни в її характері та поведінці.

Пограничні показники також найчастіше виділяють батьки дітей, що користуються інтернетом від одного до п'яти років (22,5%). Вони помічають, що їх діти все більше часу проводять в інтернеті, надаючи йому перевагу над іншими видами діяльності, та використовують його не лише для пошуку інформації, а перш за все для перебування в соціальних мережах, комп'ютерних іграх, «блукання» інтернетом тощо. Для них перебування в інтернеті пов'язано зі зміною психічних станів, служить для підняття настрою, який однак псується при примусовому виході з мережі.

Відсутність залежності частіше відмічають батьки дітей, що користуються інтернетом більше п'яти років (83%). Вони ствер-

джують, що їх діти проводять в інтернеті не дуже багато часу, цікавляться багатьма іншими справами та не проявляють незадоволення та роздратування при необхідності виходу з мережі.

Висновки. Аналіз отриманих даних дозволив визначити, що більшість опитаних батьків не знаходять в поведінці своїх дітей ознак інтернет-залежності, однак частина з них помічає симптоми, що можна віднести до пограничних, а ще менша частина – вказує на ознаки вираженої адикції.

Гендерний аналіз отриманих показників не дозволив виявити статистично значущих відмінностей, однак такі відмінності спостерігались при порівнянні показників з урахуванням віку дітей. Так, ознаки залежності в більшій мірі були помічені батьками дітей старшого підліткового віку, тоді як менш вираженими вони є в юнаків.

Порівняння показників з урахуванням місця проживання також дозволило встановити значущі відмінності. Ознаки залежності частіше виділяють батьки дітей, що проживають в обласних центрах, тоді як менш вираженими вони є в мешканців сіл.

Також було виявлено відмінності в залежності від рівня освіти дітей. Так, батьки дітей з неповною середньою освітою частіше виявляють в їх поведінці ознаки адикції, аніж батьки юнаків з неповною вищою освітою.

Відмінності спостерігались також при порівнянні показників з урахуванням досвіду роботи в інтернеті. Було встановлено, що залежність частіше виявляється батьками дітей, що працюють в мережі від одного до п'яти років, а рідше – більше п'яти років.

Перспективним напрямком дослідження є проведення подальшого емпіричного дослідження з метою визначення особливостей прояву інтернет-залежності, а також створення програми корекції цього виду адикції.

Список використаних джерел

1. Алексеенко Н. Н. Психоаналитические аспекты поведения человека в киберпространстве: [Электронный ресурс] / Н.Н. Алексеенко. – Режим доступа: <http://banderus2.narod.ru/98517.html>. – Название с экрана.
2. Посохова В. Особливості життєвого планування Інтернет-залежної молоді / В. Посохова // Психологічні перспективи. – 2004. – Вип.6. – С.150-157.
3. Турецька Х. Вікові особливості самоствавлення схильних до Інтернет-залежності осіб: [Електронний ресурс] / Х. Турець-

ка. – Режим доступу: <http://www.social-science.com.ua/%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>. – Назва з екрана.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Alekseenko N. N. Psihoanaliticheskie aspekty povedenija cheloveka v kiberprostranstve: [Elektronnij resurs] / N. N. Alekseenko. – Rezhim dostupu: <http://banderus2.narod.ru/98517.html>. – Nazvanie s jekrana.
2. Posohova V. Osoblyvosti zhyttjevogo planuvannja Internet-zaleznoi' molodi / V. Posohova // Psihologichni perspektyvy. – 2004. – Vyp.6. – S.150-157.
3. Turec'ka H. Vikovi osoblyvosti samostavlennja shyl'nyh do Internet-zalezhnosti osib [Elektronnyj resurs] / H. Turec'ka. – Rezhym dostupu: <http://www.social-science.com.ua/%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>. – Nazva z ekranu.

O.V. Kaminska. Analysis of empirical study results of adolescents and youths' Internet addiction. In the article there have been analyzing the results obtained in the process of adolescents and youths' Internet addiction defining through a survey of their parents. There have been defining the differences in obtained indices depending on sex, age, place of residence, level of education, work experience in the Internet, and in any full-parent family brought people who were assessed. There have been determining specific features of Internet addiction manifestation and its impact on the development of a young man in particular adaptation, socialization, communication, success of educational activities, interaction with relatives and friends. The majority of parents were found not to notice in their children's behavior the symptoms of Internet addiction, but some of them noticed symptoms which can be attributed to the border, and an even smaller fraction indicated signs of severe addiction. The author revealed statistically significant gender differences in the resulting indicators, however, such differences were observed when comparing the figures taking into account the age of children. So, depending on the signs there were largely seen parents of older adolescents, whereas they are less pronounced in boys. The comparison of indicators made possible to establish significant differences. Depending on signs of more isolated parents of children living in regional centers there were noticed signs of less pronounced villagers.

Key words: Internet addiction, addict, addictive behavior, personal strain, disadaptation, conflict, isolation, inferiority complex.

Отримано: 11.01.2014 р.